

Bergen 27.mai 2024

Et verdiløft for trygg og bevisst skjermbruk for barn og unge

- Høringsinnspill til skjermbrukutvalget

Stiftelsen Barnevakten takker for muligheten til å levere innspill til Skjermbrukutvalget.

Vi er en landsdekkende ideell organisasjon som er opptatt av at barn og unge bruker skjerm på en trygg og bevisst måte. Skjerm-, teknologi-, og mediebruk for barn fra 0 – 18 år er et felt som griper inn i mange ulike deler av livet. Det er komplekst og krever en helhetlig, faglig og pedagogisk tilnærming fra myndighetenes side. Vi kommer med våre forslag til hva myndighetene bør gjøre, og vil som et tillegg i dette dokumentet gå i dybden på hvordan vi mener tiltakene kan begrunnes erfaringsbasert kunnskap, i forskning (Kilde: <https://www.barnevakten.no/startside-forskning/>), filosofi og grunnleggende verdier.

Våre forslag til overordnede mål:

a) Foreldre har

- a) god kunnskap, involverer seg aktivt, bidrar til gode medieopplevelser, økt bevissthet og tilpasser teknologien til barnets modenhet og alder.

b) At alle barn og unge i Norge opplever

- a) å ha voksne rundt seg hjemme, i fritiden og på skolen som lytter til synspunkter og opplevelser, stimulerer til digital dømmekraft, forebygger nettmobbing og nettovergrep, spille- og skjermavhengighet og uheldig påvirkning av reklame og kommersielt press gjennom digitale kanaler.

c) *Stortinget*

- a) vedtar lover og tiltak som balanserer barns tilgang på informasjon opp mot modenhet og alder, beskytter mot skadelig innhold og setter gode rammer for barns eksponering overfor kunstig intelligens.

d) *Tjenestetilbyderne tar*

- a) hovedansvar i arbeidet med å tilpasse teknologien til barnets modenhet og alder.

e) *Verdiorientert tilnærming*

- a) for en offensiv satsing på barn og unges trivsel i bruk av digitale medier og digital teknologi. Ideen om menneskeverdet, som springer ut av kristen-humanistiske verdier, og utledes i FNs barnekonvensjon, danner grunnlaget for alt arbeid med å bevisstgjøre barn og unge til digital dømmekraft og beskytte mot skadelig innhold.

Forslag til tiltak som myndighetene kan sette i verk

1. På systemnivå

- a. Utvikle en modell for en progressiv aldersgrense der teknologien tilpasser seg barnets modenhet og alder. Slik får barn en gradvis tilgang til plattformer og funksjoner, samtidig som deres rettigheter blir ivaretatt. Sosiale medier og skoleløsninger tilpasses automatisk ved at funksjoner skrus av eller på til ulik alder. Denne modellen er i tråd med intensjonene i DSA- og AVMSD-reglene fra EU og Barnekomiteens kommentar nr. 25. (Kilde: <https://www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acd9efc/kommentar-nr.-25-barnekonvensjonen.pdf>)
- b. Opprette et uavhengig etisk råd for barnevennlig teknologi som kan definere kriterier for hva som er barnevennlige løsninger for ulike aldre. Rådet gir anbefalinger til Barne- og familiedepartementet som videre sørger for at barn og unge får teknologi som er tilpasset deres modenhet og alder. Tilsynsmyndighetene må følge opp overfor tjenestetilbyderne. Et slikt råd vil kunne fange opp stadig ny teknologi og nye funksjoner, som for eksempel kunstig intelligens.

2. Overfor foreldre/familie

- a. Utvikle foreldrestøtte-tiltak om barn og skjermbruk
- b. Utvikle spissede foreldrestøtte-tiltak rettet mot innvandrerfamilier og familier med barn i sårbare situasjoner og der barn har utviklingsforstyrrelser.
- c. Stimulere til produksjon og markedsføring av gode medieprodukter som filmer, spill og apper til bruk på private enheter, slik at foreldre og barn kan bruke tid på godt medieinnhold som bygger opp under gode holdninger og verdier.

3. I skolen

- a. Utvikle nasjonale lover og retningslinjer for digitale skoleløsninger og digital praksis. Bidra til en helhetlig og lik digital praksis på alle skoler i landet for å unngå ulikheter innen digital kompetanse og trygghet for elevene. Informasjon om alle rettigheter, plikter, regler, definisjoner og retningslinjer som gjelder digitale skoleløsninger, må samles på ett sted, i et forståelig språk for foreldre, lærere og skoleeiere – digitalt og åpent for alle.
- b. Hver barnehage og skole skal ha en plan for sin digitale praksis som er kommunisert og lett å forstå for foreldre.
- c. Stimulere til utvikling av gode læremidler i digital dømmekraft og utvikle en tjenestekatalog som gjør at lærere og foreldre kan enkelt ta i bruk ressursene, av typen som Barnevakten har vært med å pilotisere
<https://www.barnevakten.no/skole/laerings-ressurser/>
- d. Utvikle overordnede retningslinjer for bruk av kunstig intelligens i skolen.
- e. Det må være åpenhet om dataavtalene som den enkelte skole eller kommune inngår som elevene blir en del av. En offentlig etat må få ansvar for å sjekke om skolene følger reglene.
- f. Mobil i skolen: Vi støtter at skolen har tydelige regler for mobilbruk.

4. Aldersgrenser i sosiale medier

- a. Slik sosiale medier er utformet i dag, bør det være en lovpålagt absolutt aldersgrense på minst 13 år. I tillegg bør det mellom 13 og 18 år være en progressiv aldersgrense med restriksjoner på ulike funksjoner som ikke er egnet for barn og unge, for eksempel algorit mestyrt feed som kan føre til avhengighet eller profilbasert reklame.

Samtidig finnes det trekk av sosiale medier-funksjoner også i spill og skoleløsninger. Derfor må definisjonen av sosiale medier være presis i en eventuell ny lov om aldersgrenser. Barnevakten er opptatt av at barn og unge ikke mister gode spillopplevelser, chat med sine venner eller nødvendige funksjoner i skoleløsninger som en følge av innføring av lovpålagt og progressiv aldersgrense for sosiale medier.

- b. Når det gjelder ID-basert alderskontroll, så mener vi at det har både positive og negative sider som bør utredes grundig. Her er det fortsatt mange ubesvarte spørsmål.

5. Barns påvirkning av foreldres skjermbruk

- a. Vi ber myndighetene om å være seg særlig bevisst sin dobbeltrolle i å stimulere til digitalisering i næringsliv og i offentlig sektor og samtidig bidra til en sunn og trygg skjermbruk for barn og unge. Barnevakten får tilbakemelding fra barn over hele landet som reagerer på foreldrenes skjermbruk, og mener den er overdreven. Her kan vi ønske oss forskning som belyser denne problemstillingen. Et tiltak er å påvirke holdninger hos de voksne, slik at de kan tilpasse egen skjermbruk til det som er til beste for barnet. I skjermbrukutvalgets mandat er det pekt på voksnes skjermbruk overfor nyfødte og små barn. Vi erfarer at dette også er en stor utfordring for mange barn i barneskolen.

6. Kunstig intelligens

- a. Følge opp med egen politikk om kunstig intelligens rettet mot barn og unge. Vi viser også her til Danmark som er i gang med å utvikle krav til kunstig intelligens rettet mot barn og unge. <https://medieraadet.dk/aktuelt-fra-medieraadet/2024/mar/stort-fokus-paa-boern-og-unge-i-nye-ai-anbefalinger-fra->

[regeringens-ekspertgruppe-om-tech-giganter](#)

7. Forskningshull som bør dekkes

- a. Det mangler forskning på foreldremediering og hvordan foreldrerettede tiltak bidrar til god helse og bevisst mediebruk. Dette gjelder i Norge, men også internasjonalt. I den sammenheng ønsker vi oss forskning på kveldsskolemodellen til Barnevakten der foreldre og barn møtes sammen til dialog og kunnskapsdeling med økt digital dømmekraft som mål.
<https://www.barnevakten.no/foredrag/foredragstilbud/skole/kveldsskole/>
- b. Hvordan norske barn og unge blir påvirket av influensere.
- c. Hvordan barn med nevroutviklingsforstyrrelser påvirkes av skjerm, og hvordan manglende kognitive evner kan kompenseres i utøvelse av digital dømmekraft.
- d. Hvordan teknologien kan bidra til økt livsglede, mestring, sosialisering og deltagelse i demokratiet.
- e. Forskning på hvordan foreldrerollen påvirkes i en tid med rask teknologisk utvikling.
- f. Forskning på barn og unges opplevelse og virkning av foreldre-/voksnes skjermbruk hjemme og i det offentlige rom.

I fortsettelsen av dette innspillet kan dere lese våre begrunnelser for forslagene vi kommer med.

Takk for at vi får anledning til å gi innspill til skjermbrukutvalget og bidra med våre innspill i høringer og i direkte møter med regjeringen. Lykke til med avslutningen av arbeidet. Vi ser fram til å gå gjennom det dere legger fram og deltar gjerne i dialog med dere om våre innspill og andre innspill som fremmes for utvalget.

Leif Gunnar Vestbøstad Vik, daglig leder Stiftelsen Barnevakten
leif.gunnar@barnevakten.no
Tlf: 94810746

Vedlegg

1. Barnevaktens faglige tilnærming og begrunnelse for tiltak

Barnevakten er en ideell stiftelse som har vært aktiv på feltet barn og mediebruk helt siden år 2000. Vi har fulgt utviklingen i Norge tett, men også i internasjonal kontekst med tidligere arbeid i Storbritannia og Danmark og som deltaker i EU-prosjekt og med studieopphold i både Japan og Silicon Valley i USA. Forskning på barn og mediebruk er viktig for oss, også våre egne forskningsprosjekt, men like viktig er all vår erfaringsbaserte kunnskap og kjennskap gjennom 24 år med tett kontakt med barn, foreldre og lærere. Vår visjon er at barn og unge skal være trygge og bevisste mediebrukere, med særlig vekt på å ruste foreldre til å veilede egne barn til å ta gode valg for seg selv og andre på nett og i spill. I 2023 holdt vi dialogbaserte foredrag for nærmere 47 000 foreldre, barn og lærere over hele landet om livet på nett. Og det vi snakker om der, tar vi med inn i dialog-møter med Snapchat, TikTok, Google, Netflix og til den politiske ledelsen i Norge for at teknologien skal bli mer barnevennlig.

Drøfte fritt

Det er ingen tvil om at barn og unge er best tjent med at vi voksne har et balansert ordskifte og en konsistens politikk om barn og skjermbruk. Barnevaktens posisjon som en uavhengig ideell stiftelse, gjør at vi kan drøfte fritt hvordan samfunnet kan bidra til at barn og unge er trygge og bevisste i sin skjerm-, medie- og teknologi-bruk. Og vi kan initiere tiltak der vi mener skoen trykker mest. Et eksempel er samarbeidet vi nå inngår med Bergen Næringsråd og ledende teknologibedrifter på Vestlandet for å kunne utvikle etiske prinsipper for hvordan tech-selskap og barn og unge kan og bør eksponeres for kunstig intelligens. Vi henter også impulser fra EUs arbeid med nye DSA-lover og drøfter hvilke konsekvenser lovverket kan implementeres i norsk politikk på feltet.

Barnevakten er opptatt av at barn og unge blir stimulert til å ta ansvar for seg selv og andre på nett. Da er de avhengig av å ha foreldre som involverer seg i deres skjermbruk, som barnas primære oppdragere. Norske foreldre har ulike synspunkt på barnas skjermbruk, og det mangfoldet ønsker vi å se på som en ressurs i politikktutforming på feltet. Foreldrene vet hvor skoen trykker mest- altså ser barnas erfaringer med muligheter og utfordringer - og de stemmene må vi våge å lytte til! Men foreldre trenger også hjelp fra ansvarlige myndigheter og fagpersoner til å se sitt barnas beste og stå i konflikter der barnet dras mellom skjermtid, vennetid, søvn, mat og familietid, osv. (Kilde: Skjermet barndom 2020) De trenger også at tech-aktørene forstår sitt ansvar om å vise måtehold i fristelsen til å invadere barnas hverdag.

Erkjennelse av verdier

Vår utfordring til regjeringen er at den bidrar med en sterk etisk tilnærming i politikkutformingen rundt barn og mediebruk; Hvordan kan barn og unge stimuleres til å erkjenne hva som er godt for seg selv og andre? Denne tilnærmingen ligger allerede som et fundament i Grunnloven § 2 og formålsparagrafen for barnehage og skole, og kan etter vår mening utledes i praktisk politikk uten å måtte gå til særlig inngripende lovendringer eller reguleringer. Hvordan kan barn og unge som vokser opp i Norge kunne erkjenne disse nasjonale grunnverdiene;

- respekt for menneskeverdet og naturen
- åndsfrihet
- nestekjærlighet
- tilgivelse
- likeverd og solidaritet

En offensiv politikk om barn og skjermbruk kan bidra positivt til identitetsdannelsen for oppvoksende generasjoner og hjelpe til å svare på; Hva er det å være menneske i dag?

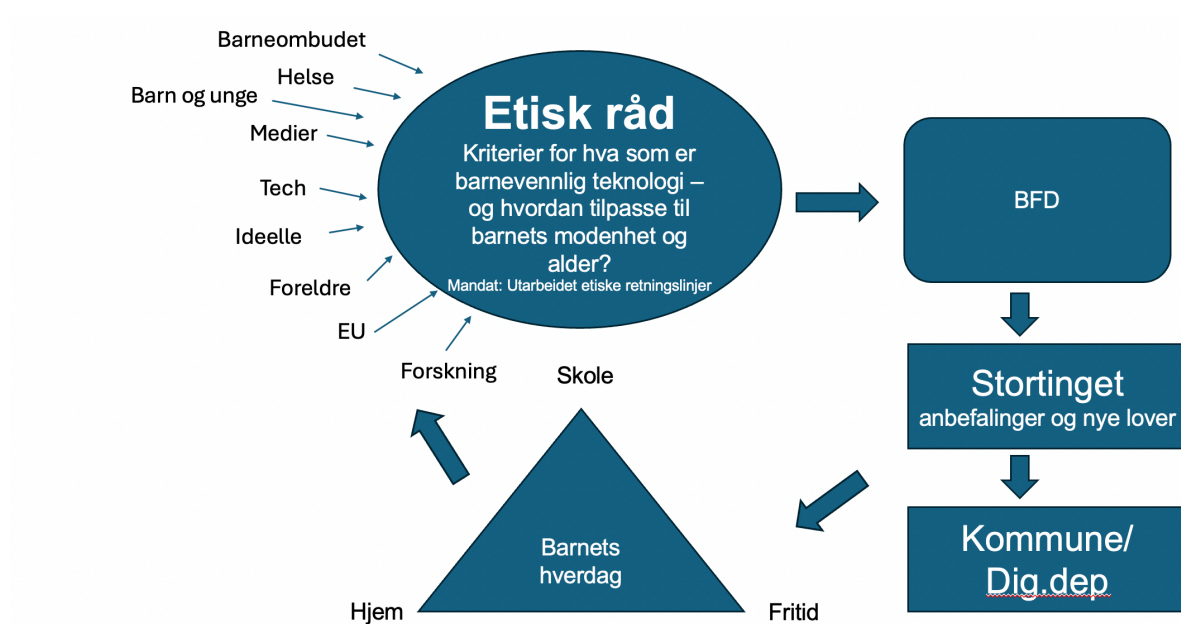
For å møte denne utfordringen, vil vi foreslå at regjeringen legger føringer for at skjermbruk blir aktivt tilpasset barnets modenhet og alder basert på systematisk beskyttelse. Videre ønsker vi at myndighetene utvikler modeller for progressive aldersgrenser som åpner dørene til barnet mot den store verden litt og litt, og i så passelige steg at det er mulig for barnet å modnes gradvis som menneske gjennom oppveksten. Ved å innføre gode løsninger for aldersverifisering, vil det være meningsfullt å se på aldersgrenser som noe som følger barnets modenhet og alder. Dette er i tråd med Barneloven § 33 (Kilde: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7/kap5#kap5>)

Barnevakten foreslår derfor følgende tiltak:

- Det oppnevnes et uavhengig etisk råd som har mandat til å foreslå kriterier for hva som er barnevennlig teknologi og teknologi-bruk; Hvordan tilpasse teknologien og innholdet til barnets modenhet og alder?

Rådet er bredt sammensatt med representanter fra blant annet skole, helse, foreldre, medievitere, teknologer, mm. Rådet rapporterer til Barne- og familiedepartementet og foreslår tiltak i tett samarbeid mellom tech-aktørene, skole og i samarbeid med ulike departement og lokale myndigheter. Det er mulig å se til Danmark der de har opprettet et fora som ligner på de vi ønsker oss i Norge: <https://digitaletik.dk/>

Slik kan modellen se ut:

- Vi oppfordrer videre regjeringen til å utvikle en bred og balansert forståelse av barns skjerm- og teknologibruk i den varslede stortingsmeldingen. Det innebærer både trygg og bevisst mediebruk, og den omfatter både barnet i barnehage/skole og i hjemmet. Den beskriver også tydelig hvilket ansvar barnet har for sin digital trygghet gjennom oppøvelse av digital dømmekraft, og hvilket ansvar foreldre, skole, tech og myndigheter har. Slik kan stortingsmeldingen gi et overordnet perspektiv på hva det vil si å vokse opp i et samfunn der digitale medier, skjermer og digital teknologi er en del av hverdagen. Og den vil bidra til systematisk beskyttelse slik at barn og unge kan vokse opp i trygge nok rammer til å kunne tilegne seg erfaringer og kunnskap om hva det vil si å være menneske og ta vare på seg selv og andre, også i digitale kanaler.
- Vi foreslår at statlige tilsynsorgan får oppgaven med å følge opp at tech-aktørene/tjenestetilbyderne tilpasser teknologien og gjør den barnevennlig. Også skolene følges opp med tilsyn. Tilsynet baseres blant annet på gjeldende

regelverk gjennom DSA i EU-systemet og egne framtidige krav som stilles basert på bruk og erfaringer i en norsk kontekst.

- Regjeringen bør etter vår mening også synliggjøre viktigheten av kontinuerlige tiltak på kommunenivå i elev-skole-hjem og hjem-hjem-samarbeidet for å oppøve digital dømmekraft og kritisk medieforståelse. Det kan skje gjennom stimuleringsordninger og gjennom forskning på de tiltakene som allerede brukes i dag.

2. Verdiorientert tilnærming

Etikk og moral er grunnlaget for lovverket i Norge, og det mener vi er en naturlig tilnærming for å kunne utvikle et rammeverk for en aktiv, deltakende og trygg oppvekst i møte med skjerm, mediebruk og digital teknologi.

Norges verdigrunnlag bygger på en kristen og humanistisk arv og tradisjon som norsk skole er forpliktet på gjennom grunnloven. FNs barnekonvensjon supplerer og delvis konkretiserer disse verdiene. Dette er verdier som vi mener fungerer godt som rammeverk for staten til å kunne bygge politikk som gir barn og unge en balansert tilnærming til skjermbruk gjennom oppveksten. Dette verdigrunnlaget er med å balansere ansvaret for barns oppøving av digital dømmekraft mellom foreldre, det offentlige og private selskap på en bærekraftig måte og samtidig ivareta barns rettigheter.

Vi har drøftet dette verdigrunnlaget mer utdypende i fagboken «Barn og unges digitale dømmekraft – et verdiløft i barnehage og skole» (Universitetsforlaget 2020) <https://www.universitetsforlaget.no/digital-dommekraft> Denne fagfelleverderte boken vil være en naturlig kilde som supplerer kunnskapsgrunnlaget til skjermbrukutvalget og i den varslede stortingsmeldingen.

I de neste avsnittene vil vi gi noen eksempler på hvordan trygg og bevisst skjerm- og teknologibruk blant barn og unge kan utformes med forankring i det norske verdigrunnlaget.

Mangfoldige foreldrestemmer

I tillegg til alle møtene med foreldre, lærere og elever i skolene gjennom våre 40 foredragsholdere, får Barnevakten også flere hundre henvendelser årlig på e-post, telefon og chatt fra foreldre og lærere som har sterke historier å fortelle om barnas

nettbruk. Barnevakten får flere hundre henvendelser hvert år fra foreldre og lærere som har sterke historier å fortelle om barnas nettbruk. Noen har opplevd å være vitne til nettovergrep, andre står i krevende mobbesaker, og mange trenger veiledning på aldersgrenser og foreldreinnstillinger i apper og spill. En mor forteller om sønnen sin på 28 år med nedsatt funksjonsevne som blir lurt av en 13 år gammel gutt til å ta bilde av kjønnsorganet sitt og dele det i Snapchat. I april mailet en lærer oss som lurte på Tiktok-fenomenet «Rape day, 24.april», en dag der det angivelig er lov å voldta jenter. Dette opptok elevene hennes.

Vi er også i kontakt med mange foreldre som takker Barnevakten for at vi anmelder spill, filmer og apper og gir dem hjelp til å finne det beste medieinnholdet i vrimmelen av tilbud og gir dem større innsikt i teknologien som barn og unge bruker.

Her er noen evalueringer vi har fått inn fra foreldre som har lest anmeldelsene på barnevakten.no det siste halvåret:

Snapchat:

"Veldig nyttig. Flere ting her jeg ikke visste. Takk :)"

"Nyttig når vi skulle sette opp konto for 13åringen."

Roblox:

"Veldig nyttig. Veldig grundig informasjon om Roblox."

Fortnite:

"Meget nyttig og kort forklar den nye endringen av hvordan Fortnite er bygd opp. Fint med en forklaring på hvordan foreldrekontroll fungerer."

Zoomerang:

"Veldig enkelt forklart og nyttig med tips om hva man som forelder bør gjøre og hvordan. Ekstra fint å ha et sted man vet man kan stole på "anmeldelsen"

Fredag og lørdager ser vi ekstra stor trafikk på anmeldersiden til nettsiden barnevakten.no under kategorien «film»: <https://www.barnevakten.no/anmeldelser/>

Unik verdi gjennom menneskeverdet

Det som bør ligge til grunn for alle råd og all veiledning er et verdigrunnlag som slår fast at alle mennesker har like mye verdi, og at verdien til hvert menneske er noe det har i kraft av å være menneske, ikke noe som tillegges av myndigheter, personer med ekstra stor makt, groomere, tech-giganter eller politiske pressgrupper.

Ideen om menneskeverdet er gjennom historien formet ut i den kristne- og jødiske tradisjonen som hevder at mennesket er skapt i Guds bilde og gitt en særlig plass i skaperverket. I antikken utvikler Aristoteles og Platon etikken som et eget fagfelt, og legger grunnlaget for demokratiet som et samfunn der innbyggerne erkjenner det

gode og det sanne gjennom dialog med hverandre. Spørsmålet de prøver å besvare er: Hva er et godt liv? Aristoteles lanserer begrepet «fronesis» som en form for klokskap som individer kan tilegne seg gjennom en dannelsesprosess. Han ser på fronesis som noe som utvikles gjennom å reflektere over enkelthendelser og å samtidig kunne ta et fugleperspektiv og se helheten. Det innebærer også at individet må prøve seg fram og få erfaringer gjennom å ta valg. Slik mente Aristoteles at en kunne oppøve en etisk bevissthet og kunne ta rette og gode valg. (Kilde: Aristoteles, 1999, s 118)

Ytrings- og åndsfrihet presser seg fram

I renessansen på 1500-tallet ble antikkens ideer videreutviklet. Filosofer argumenterte for at ideen om menneskeverdet måtte åpne opp for åndsfrihet; at staten måtte tillate at alle får tro hva de vil, tenke hva de vil, og si det i det offentlige rom. Filosof Baruch Spinoza kan nevnes som en av de som bidro til ideen om ytringsfriheten. (Kilde: Teologisk-politisk avhandling og politisk avhandling, Spinoza, oversatt i 2020)

I kjølvannet av ideene som sprang fram om ytringsfriheten i renessansen, ble flere nye ideer sådd om hvordan en stat kan legitimeres og innbyggerne selv ha ansvar for lover og moral. Spinoza mente at religionene ikke kunne ha monopol på etikken og lovverket når alle kunne tro og ytre seg som de ville. Han henviste blant annet til apostelen Paulus (Romerbrevet 2, 14–15) i sin argumentasjon for at alle mennesker kan erkjenne det gode og det sanne og det rettferdige i kraft av at de er mennesker, uavhengig av hva de tror. Denne ideen fikk betegnelsen «naturretten» og argumenterer for at alle mennesker har, som del av menneske-rasen, del i denne muligheten til å erkjenne det gode, sanne og rettferdige og et ansvar for å bidra til å utvikle moral og etikk i sine stater.

Ideen om naturretten utviklet seg videre gjennom demokratiseringen av Europa og er foranledningen til Norges grunnlov i 1814 og FNs menneskerettighetserklæring og senere FNs barnekonvensjon som den norske stat er forpliktet på fra 1991. (Kilde: Matlary, Demokartiets langsomme død, 2023)

Spinozas ideer springer ut av den antikke og kristne tradisjonen og utleder prinsipper for en allmenn etikk innenfor begrepet staten, der det gode, sanne og rettferdige er noe alle mennesker har mulighet til å erkjenne. Dette gode, sanne og rettferdige er objektive størrelser som ikke endrer seg over tid, men som gjelder for alle mennesker til alle tider, alle mennesker i alle land i verden, og uavhengig av religiøs tilhørighet, uavhengig av om en vokser opp i et natursamfunn i jungelen eller i en heldigitalisert familie, ifølge naturretten.

Et spørsmål er da; Hva kan staten bidra med for at innbyggerne skal kunne ha optimale forhold for å tilegne seg denne erkjennelsen? Hva om innbyggerne blir hindret fra å utvikle dette? Er det noe staten er forpliktet til å bidra med? Eller bør det ansvaret gis til hver enkelt? Eller noe midt imellom?

En gyllen regel

Kristen-humanismen som verdigrunnlag for den norske staten er med å bidra til bevissthet om at vi alle har et ansvar for å fremme verdighet, medfølelse, rettferdighet, respekt for menneskeheten og dialog som metode. Den vektlegger også å hjelpe andre. Den henter blant annet inspirasjon i «Den gylne regel» og «nestekjærlighetsbudet» og «tilgivelse» (Bibelen, Matteus kap. 5-7) og understreker at etikken er hvert enkelt menneskes ansvar å forvalte. Etikken gjelder både innover i ens egne tanker og holdninger, samtidig som hvert enkelt individ har ansvar for å bidra til å gjøre godt mot andre i et utover-perspektiv.

Det gode, sanne og rettferdige er å gjøre gode gjerninger, men det stikker dypere enn bare det synlige ved å også berøre individets holdninger, tanker og følelser. Fra Bibelen henter kristenhumanismen også ideen om tilgivelse og en ny start når individet ikke klarer å leve opp til de etiske standardene eller er i møte med andre som har begått urett. Denne verdien kan være krevende å reflektere over, fordi den kan føre til at en havner i ytterlighetene med å utslette egen identitet overfor en overgriper, eller at samfunnet bagatelliserer ugjerninger. Likefullt er «tilgivelse» ett av verdiordene som er listet opp blant de verdiene barnehagene og skolen skal målbære overfor barn og unge. I våre mange møter med barn og unge som har opplev mobbing og utestengelse på nett er det ikke så ofte vi gir råd om å tilgi, men det er meningsfullt å kunne reflektere sammen over hvordan gjøre opp og gå videre, og hvordan en kan forholde seg til ugjerningen som en er påført en slik at en kan møte andre mennesker videre i livet med respekt og frimodighet. Her settes praktiseringen av menneskeverdet på en ekstra hard prøve!

I boken Barn og unges digitale dømmekraft – verdiløft i barnehage og skole, har vi også påvist at det også er elementer i islamsk filosofi som underbygger demokratiske verdier og har vært med å berike vår vår kristen-humanistiske arv og tradisjon og ideen om naturretten.

I vår vestlige kultur i etterkigstiden på 1980- og 90-tallet, har den amerikanske filosofen John Rawls hatt stor innflytelse på utviklingen av liberale stater, deriblant Norge. Han peker blant annet på at etikken ikke ligger hos staten, men at det er individene i de ulike gruppene som bor i statene som er moralsk ansvarlige og kan, og bør opptre som gode forbilder. Ved å være moralsk anstendige er individene forbilder for andre, og de bidrar dermed til at ideen om menneskeverdet i det liberale frie samfunnet kan bre seg og bli adoptert av stadig nye stater. (Kilde: John Rawls, Folkenes lov, 1999). Det er interessant å reflektere over om Rawls tanker her kan sies å ha like stor gyldighet i verden i 2024 etter utbruddet av krigen mellom Russland og Ukraina og Hamas og Israel. Har vi mistet troen på forbildets makt og troen på at vi som individer klarer å hjelpe hverandre til å opptre moralsk ansvarlige? Er et behov for mer systematisk beskyttelse av barn på internett et grep som må gjøres fordi troen på enkeltmenneskets mulighet til å velge det gode er svekket? Er det derfor begrepet

«systematisk beskyttelse» nå blir brukt i flere og flere kretser, men som var et ikke-tema for få år siden?

For mye ansvar på barnet?

De etiske drøftingene og perspektivene i kristen-humanismen og naturretten er Norges verdigrunnlag og et godt utgangspunkt for å utvikle nasjonale tiltak som kan legge til rette for en trygg og bevisst skjerm- og mediebruk for barn og unge. Her vil vi bemerke at vi opplever at mandatet til skjermbruksutvalget blir litt for begrenset når målet er at «barn skal ha en aktiv, deltakende og trygg oppvekst». Begrepet «bevisst» bør etter vår mening inn i målet for den varslede stortingsmeldingen for å få en balansert og helhetlig tilnærming. Individet må være i sentrum, og da må tilnærmingen understreke at barnet selv også er en viktig del av problemet – og også løsningen! Men vi må være varsomme med å ilagge barnet et for stort ansvar for egne etiske valg når det er sterke teknologikrefter som manipulerer og overstyrer deres evne til å tenke kritisk. I begrepet «digital dømmekraft», som brukes i skolen, kan en innvende at barnet selv er ilagt et for stort ansvar for å være trygg på nett. (Kilde: Digital Dømmekraft kap. 1, Gyldendal 2019, andre opplag). Det vil også være en mulig innvending mot begrepet «kritisk medieforståelse» som er utledet fra det engelske uttrykket «media literacy», og som til dels overlapper «digital dømmekraft». Dette begrepet er blant annet aktivt tatt i bruk i Medietilsynets strategi og i Rett på nett-strategien til regjeringen.

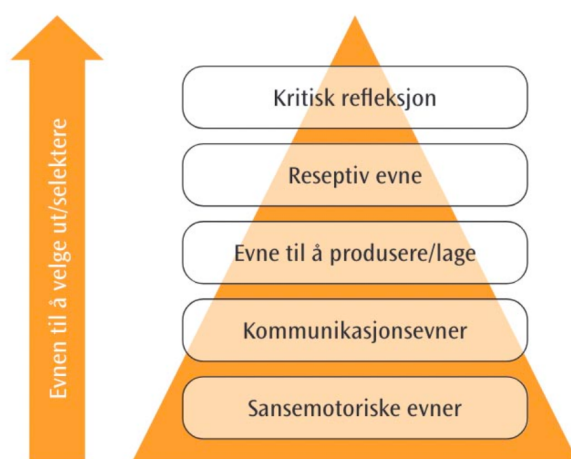
Barnevakten mener det er nødvendig å fordele ansvaret mer mellom skole, hjem og tech-aktørene enn det som var rådende politikk før pandemien. Dette er det også en økende konsensus om i hele det vestlige samfunnet nå etter pandemien. Men det er samtidig viktig å understreke at målet må være at barnet selv skal kunne ta gode valg for seg selv og andre, og da er oppøving i digital dømmekraft en del av løsningen. Skjermbrukutvalgets mandat understreker flere ganger helseperspektivet. Vi vil mene at «bevissthet», «dømmekraft», og «kritisk forståelse» også er grunnlag for å bidra til god helse for seg selv og andre, og dermed hører naturlig med inn i en helhetsforståelse av barns liv i møte med skjerm, medier og digital teknologi. Men for å kunne ta bevisste valg overfor egen helse, må barnet ha tilgjengelig en teknologi som ikke fratar barnet å ta de gode valgene på grunn av «barnefiendtlig» teknologi.

Balansert tilnærming

For å komme videre fra et grunnleggende verdi-perspektiv til et tiltaks-perspektiv på barn og digitale medier, vil vi ta dere med langs veien til den tyske pedagogikkprofessoren Paula Bleckmann. Hun bidrar med interessante perspektiv og tilnærminger i forsøk på å bidra til en balansert diskurs mellom barnets ansvar og samfunnets ansvar til å beskytte. Hun deler inn forskermiljøene i to hovedretninger ut fra hva de mener er viktigst å stimulere barna til i ung alder; *Early High Touch* versus *Early High Tech* (Bleckmann, 2018). Den ene gruppen ivrer for at barn bør trene tidlig på mediene og oppøve seg ferdigheter gjennom prøving og feiling, mens de andre

miljøene argumenterer for å holde igjen så lenge som mulig slik at barnet oppøver trygghet, og så når det får tilgang til digital teknologi har større modenhet til å utøve digital dømmekraft og kritisk tenkning.

De to motsetningene i begrepene Early High Touch og Early High Tech bygger på premisset om at risikoen som barn utsettes for gjennom digitale medier, er vesentlig og påvirker både mental og fysisk helse (Mößle, 2012; Die Drogenbeauftragte der Bundesregierung, 2017).

Figur 13: I Bleckmanns «Media Mature Tower» handler hvert nye nivå om økt modenhet i evnene til å ta inn, reflektere, forstå og handle. Figuren er satt opp fritt etter Bleckmann (2012).

Bleckmanns modell er ikke ny. Den ble lansert for over 12 år siden, men gir oss fortsatt et nyttig perspektiv på balansegangen mellom å gi barna tilgang tidlig, mot å holde igjen og begrense skjermbruken. Den fordrer også at foreldrene er aktive bidragsyttere til både modningsprosessen hos barna og tilpasser teknologien til hvert enkelt barn og dets modenhet. Her er barnet i fokus, og det er omgivelsenes ansvar å tilpasse teknologien til barnets beste.

Etter pandemien, har vi behov for å legge til en ekstra faktor i Bleckmanns modell; Teknologien har blitt en mer aktiv aktør med bruk av algoritmer og kunstig intelligens de siste årene. Den utvikler seg kontinuerlig og utenfor barnas mulighet til å ha kontroll og mulighetsrom til å reagere mot endringene. Barnevakten mener teknologien er en aktør som også har et ansvar og at ansvaret må adresseres tydelig. Det er noe EU har adressert gjennom blant annet nye DSA-regler. Les mer her:

<https://www.barnevakten.no/digitale-rettigheter-norge-eu/>

Frivillige innstillinger

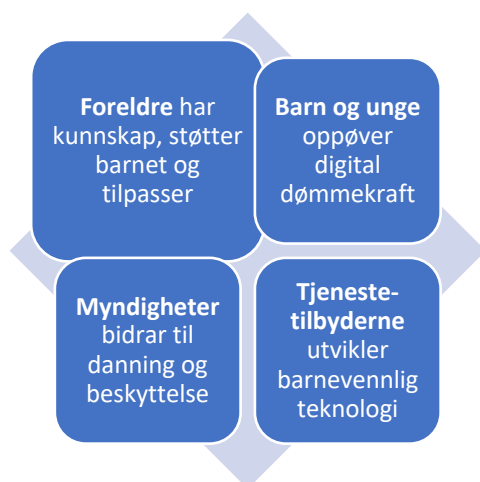
Barnevaktens utfordring til norske myndigheter, er at de må sette inn målrettede tiltak for at barn har ansvarlige voksne rundt seg som forstår barnets modenhet og alder og tilpasser teknologien i et samspill mellom barnet og omgivelsene.

Deler av tilpasningen må styres systematisk på nasjonalt nivå. Det er for å sikre beskyttelse for alle de barna som har foreldre som ikke er deltakende på dette feltet av ulike årsaker. Da må andre nærværende voksne kunne trå til og Tech-aktørene/tjenestetilbyderne må utfordres til å tilpasse teknologien til alle barn, uavhengig av hvilke ressurser som finnes i hjemmet. Hvis ikke, vil det bli et stadig økende skille mellom de som har beskyttende faktorer med seg hjemmefra og de som ikke har det. Barnevakten har bidratt vesentlig de siste årene med å kurse foreldre i å bruke foreldreinnstillinger i de mest brukte spillene og appene for barn. Vår erfaring er at det er et fåtall foreldre som bruker innstillingene fortsatt fordi det krever for mye teknisk kompetanse å sette seg inn i dem. Derfor må det etter vår mening legges inn mer ferdig programmerte innstillinger når barna tar i bruk teknologien.

Barnevakten har utviklet nettvett-pedagogikk for barn i særlige sårbare situasjoner gjennom prosjektet «Gøy på nett». Gjennom særlig tilrettelegging kan denne gruppen barn tilegne seg digital dømmekraft og kritisk medieforståelse, men de vil fortsatt være mer utsatt for nettovergrep, digital mobbing, og andre former for nettkriminalitet enn gjennomsnittet. Les mer her: <https://www.barnevakten.no/goypanett/> Også denne gruppen har krav på at staten bidrar til deres trygghet på nett.

Her gjør vi et forsøk på å visualisere en dialektisk tilnærming for samspill mellom ansvarlige aktører i barns bruk av digitale medier og digital teknologi:

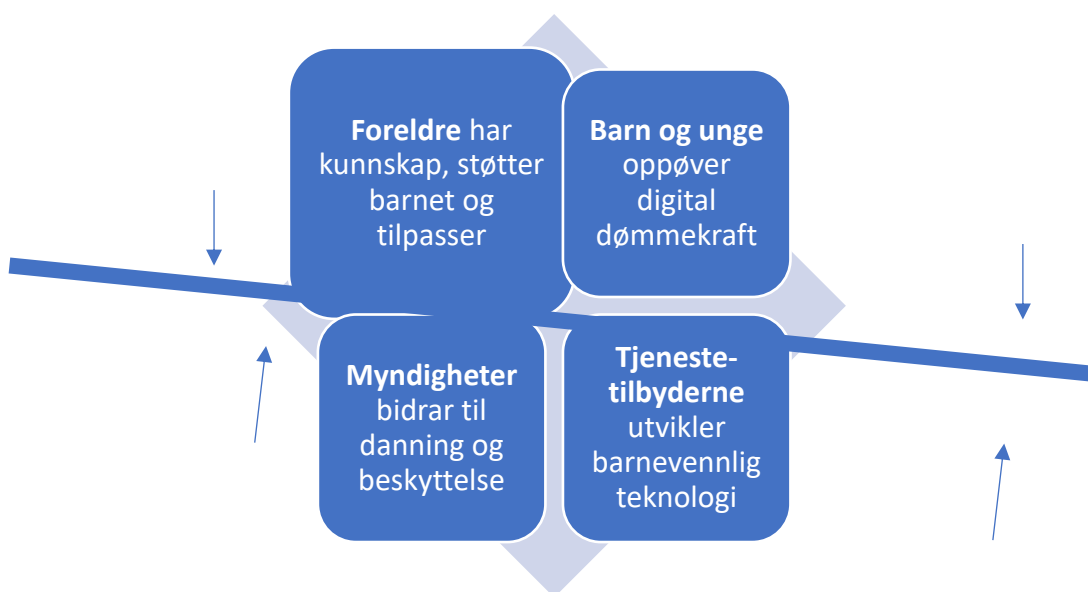
Modell for samspill

Modellen viser hvordan staten kan legge til rette for at barna som vokser opp skal kunne realisere menneskeverdet sitt ved å få økende erkjennelse om hva som er godt, sant og rettferdig, og hvordan barn og unge kan nyttiggjøre seg av teknologien i det godes tjeneste for å gjøre godt mot seg selv og andre. Elementer i teknologien som er destruktive og må bli avdekket og avvist.

Ved å se på denne samspillsmodellen som en mulighet, kan staten bidra til at erfaringene til foreldre og barn og unge speiles tilbake til myndigheter og tjenestetilbydere, og på den måten bidrar til konstruktiv dialog der barn og unges skjermbruk, teknologi og mediebruk diskuteres og drøftes i forutsigbare rammer via for eksempel dialogbaserte samlinger i skole-regi og av foreldre hjemme med egne barn og i klasserommet. Det fordres at det er modeller som bidrar til at alle barn får praktisert sin ytringsfrihet, ikke bare et lite utvalg som velges ut i forbindelse med en statlig utredning eller forskningsprosjekt.

Vi tenker at det er mulig å utvikle modeller som gjør at erfaringer og utfordringer fra mange slike møtepunkter blir samlet opp kontinuerlig og overleveres myndigheter og tjenestetilbydere for å gjøre skjermene og teknologien mer barnevennlig og dermed oppfylle sine forpliktelser. Her vil også forskning være et sentralt element, ved at problemstillinger blir gjennomgått og presentert på en måte som gjør at ansvarlige voksne får et overblikk over situasjonen. Når erfaring, forskning og etisk refleksjon skjer kontinuerlig, vil det være en stadig forbedring som følger teknologiutviklingen. Det er derfor vi foreslår at regjeringen oppnevner et uavhengig etisk råd for barnevennlig teknologi. Rådet kan jobbe kontinuerlig og fange opp trender og utfordringer i sanntid, og få adressert ansvaret til riktig instans.

Pandemiens paradigmeskifte

Skjermbrukutvalgets mandat peker på at pandemien fra 2020 har skapt en endret holdning til hvordan vi som samfunn ser på barn og digitale medier/skjermer. Historisk sett er det ikke nytt at pandemier fører med seg paradigmeskifter i verdenshistorien. Under svartedauden i senmiddelalderen døde mange geistlige som holdt fast på etablerte sannheter, og historikerne peker på at det dannet grobunn for at tankene til renessansehumanistene ble lyttet til (Mer om dette i fagboken Barn og unges digitale dømmekraft, Universitetsforlaget 2020). Barnevakten erfarer at Koronapandemien fra 2020 har hatt en inngripende påvirkning på idéhistorien relatert til barn og skjermbruk. Det er også mulig å påvise at paradigmeskiftet startet allerede i årene før pandemien. Hvor omfattende dette paradigmet vil være, må senere generasjoner bedømme, men vi vil gi noen eksempler som viser at oppfatningene i opinionen er i endring. Samtidig vil vi holde fast på ideen om at det norske verdigrunnlag ikke har endret på hva som er sant, godt og rettferdig i møte med barn og skjermbruk. Vi vil mene at vi ser det i et annet perspektiv enn før pandemien.

Ytringsfrihet og læring

Barnevakten reiste på studietur til teknologihovedstaden Silicon Valley i 2019 og møtte blant annet Google Education. På den tiden pågikk det en heftig politisk debatt i USA om myndighetene skulle dele opp Google i flere småselskap og svekke selskapet fordi deres dominans hadde blitt problematisk og de var i ferd med å få urimelig stor makt. Hjemme i Norge var politikere og forskere nesten ukritiske til digitaliseringen særlig i skolen, og så på den som en stor mulighet som måtte omfavnes.

Medietilsynet ledet Trygg bruk-nettverket og flere av oss ideelle organisasjoner på den tiden deltok i nettverket, uten særlig interesse fra politiske miljø. De toneangivende forskere i Norge, målbar perspektiv om at barnet selv hadde et stort ansvar og det var opp til skolen å bidra til at barnet lærte seg ferdigheter gjennom kunnskap og erfaringer i bruk av mediene (Kilde: Digital Dømmekraft, Gyldendal 2. opplag 2019) Uttrykket «moralsk panikk» ble brukt som karakteristikk på motstemmer som framhevet reguleringer i form av aldersgrenser og nettfiltre. Barns rettigheter på aspektene med rett til deltagelse, finne informasjon og å selv dele informasjon og ytre seg var sterkt framhevet, samt retten til privatliv. Mens barns rett til beskyttelse mot skadelig informasjon og retten til tilpasset innhold var et ikke-tema i hele norden. Hovedargumentasjonen var blant annet at barn og unge hadde rett til ytringsfriheten

og at sosiale medier bidrar til en demokratisering og mulighet for barn til å få ytre seg. Barna lærer mer med å bruke skjerm. Skjermen er kommet for å bli. Og ved å trene tidlig med teknologien, fremmes kritisk medieforståelse og en robusthet mot skadelig innhold som overgår de barna som ikke får tilgang før de er ungdommer (Earley tech high, jfr. Bleckmanns modell)

Europatoppen i skadelig innhold

Vår opplevelse var at Google og Apple fikk blant annet fritt leide inn i mange kommuner med gratis maskiner og programvare i bytte mot elevenes personlige data. De toneangivende meningsbærerne lente seg på EU-kids onlines forskergruppe som hadde stor autoritet på den tiden. Men EU-kids-online-forskningen kunne også vise til urovekkende tall om at norske barn var på europatoppen i erfaring med brukergenerert skadelig innhold gjennom digitale kanaler. Disse ulike perspektivene kommer blant annet fram i NOU 2021:3, Barneliv foran, bak og i skjermen, som ble overlevert regjeringen 15. mars 2023. Utvalget foreslo ingen inngripende tiltak for å beskytte barn. Det ble heller ikke en politisk debatt i ettertid. Fagmiljøene var ikke enig om hva som egentlig er skadelig innhold for barn. En annen interessant konklusjon var at utvalget mente at foreldrenes rolle var viktigst, og NOU-en drøftet hvordan ulike former for «foreldremediering» kunne bidra til mer bevissthet hos barna og dermed redusere risikoen for at barn ble skadet i sin skjermbruk.

Vår oppfatning er et flertall av forskerne som interesserte seg for barn og mediebruk/skjermbruk og som ble lyttet til av myndighetene, hadde bakgrunn fra medieforskning. I dette forskningsmiljøet står ytringsfriheten sterkt. Mange har gjerne jobbet med forskning innenfor de redaktørstyrte medienes tredje statsmakts-rolle. Det samme har Medietilsynet i Norge som har ytringsfriheten som sin verdiforankring. (Kilde: <https://www.medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/medietilsynet/210222-strategi-medietilsynet-2021-23-endelig.pdf>) Men gjennom pandemien kom flere og flere helseforskere på banen, med andre og mer kritiske spørsmål og problemstillinger til barn og deres bruk av medier. Det begynte å komme rapporter som hevder at sosiale medier er helsefarlige og må begrenses, mens andre rapporter viser at det ikke er tiden brukt på sosiale medier som er helseskadelig, men hva barn og unge velger av innhold. Les mer her: <https://www.fhi.no/nyheter/2024/det-er-ikke-hoy-tidsbruk-som-er-kilde-til-bekymring-pa-sosial-medier/>

I 2024 har den sittende regjeringen valgt å løfte barn og skjermbruk opp på rikspolitikkens agenda, og nå er det flere og flere politikere som krever strengere reguleringer. Eksempel KrF, Rødt og SV som fremmer forslag om å pålegge kommunene å sette på pornofilter på kommunale nettverk:

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og->

[publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2023-2024/dok8-202324-111s/](#) Det er også grupper som ber om 16-års grense på sosiale medier.

Men det er interessant å registrere at FHI konkluderer med at det mangler gode internasjonale studier som vurderer årsaksforhold mellom skjermbruk og uønskede konsekvenser for barn og ungdoms utvikling og fysiske helse. Det er med andre ord i følge FHI lite forskning som kan underbygge kravet om strengere regulering.

<https://www.fhi.no/nyheter/2024/konsekvenser-av-skjermbruk-hos-barn-og-unge-er-ikke-godt-nok-undersokt/> Det er etisk utfordrende å forske på barn, og det er mange påvirkningsfaktorer utenom skjermen som spiller inn. Det betyr at regjeringen i hovedsak må finne begrunnelsen i eventuelle strengere reguleringer andre steder enn fra forskningen for å godt kunne legitimere eventuelle tiltak.

3. Et skjerm-politisk verdiløft

Vi har så langt drøftet hvordan det norske verdigrunnlaget, med utgangspunktet i menneskeverdet som utledes av kristen-humanismen, naturretten og FNs barnekonvensjon, er egnet til som grunnlag for en framtidig skjerm-politikk overfor barn og unge. Dette er i hovedsak en etisk tilnærming, og samtidig er det en stats-tilnærming i den forstand at den prøver å beskrive hvordan innbyggerne i den norske staten kan blir ansvarliggjort og legitimere statens politikk på feltet. Det gir grunnlag for at borgerne selv er aktive bidragsytere til at tiltakene blir etterlevd frivillig og uten for stor bruk av offentlige ressurser og tvangsmidler.

Oppsummert, kan vi utlede et prinsipp som bidrar til en naturlig ansvarsfordeling mellom barn, unge, foreldre, tech, skole og myndigheter:

- Teknologien og skjermbruken tilpasses barns modenhet og alder

Dette prinsippet har vi utledet mer grundig i boken «Barn og unges digitale dømmekraft...» (Universitetsforlaget 2020). Vi registrerer at Udir blant annet har benyttet prinsippet i sin veileder til skolene om bruk av kunstig intelligens.

<https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/digitalisering/kunstig-intelligens-ki-i-skolen/> De overlater i veilederen lærerne til selv å gjøre vurderinger for å kunne gjennomføre tilpasningen. Vi mener det trengs et etisk råd på nasjonalt nivå som kan jobbe med disse spørsmålene og være en ressurs for læreren og for foreldre med konkret veiledning og en rolle som følger opp at tech-bransjen er aktive med å utvikle barnevennlig teknologi.

Vi mener at det er bra om staten tar et større ansvar for å gi konkrete føringer for hvordan denne tilpasningen skal gjennomføres i praksis. Det er også i tråd med foreldrenes ønsker som kommer fram i undersøkelsen «Skjermet barndom, 2020» der de etterlyser flere tydelige råd fra myndighetene.

<https://www.barnevakten.no/skjermet-barndom/>

Behov for tydeligere råd kan også argumenteres ut fra en SIFO-rapport fr 2015 om barn og unges digitale kompetanse. Her kommer det fram at ansvaret for håndteringen av det digitale livet kan oppleves som individualisert. Rapporten beskriver hvordan verden har endret seg dramatisk de siste årene, spesielt med tanke på hvordan det digitale veves stadig dypere inn i samfunnsstrukturer, sosiale relasjoner, kulturer og markeder. En så grunnleggende samfunnsendring kan ikke løses av familiene alene. Når endringene er strukturelle og drives fram av teknologiaktører som har sterk kommersiell interesse av å fange og holde på barns oppmerksomhet fra de er helt små, er det behov for en viss regulering (Kilde: https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5311/file80222_fagrapport_nr._2_2015_-_ram_nettbrettrapport_-_publiseringsversjon.pdf?sequence=1&isAllowed=y) og https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/230206_digitale-dilemmaer.pdf

Basert på verdigrunnlaget og prinsippet om «å tilpasse teknologien til barnets modenhet og alder» utleder vi noen mål som lærere, foreldre, tech og myndigheter kan bruke for å bidra til en god digital oppvekst for barn og unge, og som vi har med som overordna mål før våre forslag til tiltak.

Mål:

f) *Foreldre har*

- a) *god kunnskap, involverer seg aktivt, bidrar til gode medieopplevelser, økt bevissthet og tilpasser teknologien til barnets modenhet og alder.*

g) *At alle barn og unge i Norge opplever*

- a) *å ha voksne rundt seg hjemme, i fritiden og på skolen som lytter til synspunkter og opplevelser, stimulerer til digital dømmekraft, forebygger nettmobbing og nettovergrep, spille- og skjermavhengighet og uheldig påvirkning av reklame og kommersielt press gjennom digitale kanaler*

h) *Stortinget*

- a) *vedtar lover og tiltak som balanserer barns tilgang på informasjon opp mot modenhet og alder, beskytter mot skadelig innhold og setter gode rammer for barns eksponering overfor kunstig intelligens*

- i) *Tjenestetilbyderne tar*
 - a) *hovedansvar i arbeidet med å tilpasse teknologien til barnets modenhet og alder.*
- j) *Verdiorientert tilnærming*
 - a) *i en offensiv satsing på barn og unges trivsel i bruk av digitale medier og digital teknologi. Ideen om menneskeverdet, som springer ut av kristen-humanistiske verdier, og utledes i FNs barnekonvensjon, danner grunnlaget for alt arbeid med å bevisstgjøre barn og unge til digital dømmekraft og beskytte mot skadelig innhold.*

Slik kan vi bygge en systematisk beskyttelse. Menneskeverdet og barns rettigheter blir ivaretatt på en god og systematisk måte, og ansvarlige voksne utfordres til å ikke se sine egne behov først, men bygge opp under barnet som et selvstendig individ. Barn og unge kan da få bedre hjelp til å modnes inn i den digitale verden på en trygg måte og oppøve bevissthet og kunne forstå konsekvensene av sin skjermbruk for seg selv og for andre og handle etter det.

4. Oppsummering

Skjermbruksutvalgets mandat er å gi et bedre kunnskapsgrunnlag og å gi råd til regjeringen om tiltak innenfor: - hvordan barn og unges skjermbruk i barnehage, skole og fritid påvirker helse, livskvalitet, læring og oppvekst.

Vi presenterer ideen om en progressiv aldersgrense der alder til bruker mellom 0 og 18 år styrer tilgang til de mest kritiske funksjonene. Et uavhengig etisk råd opprettes for å foreslå kriterier fortløpende for hva som er barnevennlig teknologi.

Tilsynsmyndighetene følger opp overfor tech-aktørene og bidrar til en kontinuerlig bevissthet om hva som er barnevennlig teknologi.

Vi ber også regjeringen om å styrke det forebyggende dialog-arbeidet i skole-elev-hjem-samarbeidet lokalt. Her peker vi blant annet på at det trengs forskning på kveldsskole-modellen til Barnevakten som brukes på mange skoler allerede.

Dette er etter Barnevaktens synspunkt en måte å gi barn og unge en trygg og bevisst skjermbruk, og vil bidra til at Norge spiller en aktiv rolle inn mot EU i det felles europeiske arbeidet med å tilpasse teknologien til barnets modenhet og alder. Vårt bidrag i dette innspillet til skjermbruksutvalget, er å understreke det vi mener må være målet med de tiltakene som legges fram til politiske behandling: Å bidra til at barnet

kan tilegne seg grunnleggende verdier og erkjennelse av å være menneske – å kunne ta ansvar for seg selv og andre. Til det må det innføres gode skjerm- teknologi- og mediene-reguleringer overfor barn og unge, der det blir tydelig at foreldre, lærere, politikere, tech-aktørene og barna sammen har ansvar. Det gir håp for framtiden!

Mer info; www.barnevakten.no

Referanser og kilder er presentert fortløpende i teksten